

processes, legal aspects of the proper name, the need of language planning and more. Problems of language politics, language rights, ecology of language indicate the need of realization of new socioonomastics researches in Ukrainian linguistics.

Key words: *socioonomastics, anthroponyms, toponyms, ecology of language, applied onomastics, language politycy.*

Надійшла до редакції 08.06.2015

УДК 811.161.2:801.66(03)

Л. В. Мовчун

*кандидат філологічних наук,
докторант Інституту української мови НАНУ
e-mail: lmovchun@bigmir.net*

ВИКОРИСТАННЯ ТОПОНІМА «УКРАЇНА» ЯК ВИЯВ РИМОСТИЛЮ УКРАЇНСЬКИХ ПОЕТІВ

Стаття присвячена вивченню римостилю українських поетів XIX — початку XXI ст. на матеріалі римових пар і ланцюгів з компонентом «Україна». Розглянуто типові римопари і римові кліше, відносно й абсолютно оригінальні рими. Проаналізовано чинники збагачення римового гнізда лексеми «Україна».

Ключові слова: *рима, римостиль, римова пара, римове кліше, оригінальна рима, топонім.*

Для досягнення поставленої художньої мети поети по-різному застосовують наявні в мові стилістичні засоби і прийоми, зокрема риму. Як влучно зазначив К. Хенсон, рима — «продукт високоусвідомленої вправної поведінки, націленої на створення особливих виражальних ефектів» [12: 605]. Своєрідність індивідуального римарію поета і його манери римування визначаємо як римостиль [4: 44]; це авторський спосіб використання римотворчого потенціалу мови з художньою метою як один з аспектів індивідуального стилю поета. Римостиль характеризують лексичні, граматичні, фонологічні та віршознавчі ознаки рими. Поняття римостилю міцно пов'язане з поняттям ідіостильової норми, що «має безпосереднє вираження в системі мовних засобів та способів конкретно-чуттєвого освоєння дійсності» [7: 58].

Мета нашого дослідження — з'ясувати лексичні особливості римостилю українських поетів ХІХ — початку ХХІ ст. Для цього ми виконаємо такі **завдання**: зіставимо римопари та римові ланцюги з компонентом *Україна* в поетичних текстах різних авторів цього періоду і визначимо співвідношення загального та індивідуального в репертуарі їхніх рим. **Об'єктом** дослідження є індивідуальний стиль українських поетів, **предметом** — римові пари і ланцюги з компонентом *Україна*. Джерелом матеріалу служить словник римового гнізда з опорним словом *Україна*, який ми укладаємо [5].

Рима зв'язує звуковим повтором лексеми, які утворюють мінімум пару, максимум — ланцюг. Поеднання римокомпонентів не може бути довільним у смислового відношенні і зумовленим лише звуковою подібністю. В. М. Жирмунський у ґрунтовній праці з теорії та історії рими зазначив: «Об'єднуючи однаковим співзвуччям два різні слова, що завершують вірш, рима висуває ці слова в порівнянні з іншими, робить їх центром уваги і зіставляє їх у смислового відношенні одне з одним» [1: 79]. Починаючи з 20-х рр. ХХ ст. учені активно вивчають семантичні зв'язки між римокомпонентами в поетичному тексті (Б. В. Томашевський, Ю. М. Тинянов, Р. Якобсон та ін.). Р. Веллек та О. Воррен назвали три семантичні функції рими: вона поєднує, зв'язує і протиставляє слова [9: 175]. Для Ю. М. Лотмана рима — складний сигнал, який має просторову природу; звуковий повтор ініціює повернення до першого елемента рими і змушує переосмислювати обидва слова, надаючи їм нового, структурно-художнього, значення; рима уможлиблює й ототожнення, і протиставлення понять, позначуваних римовими словами — у цьому її двоєдина природа [3: 127–128]. «Збіг звукових комплексів у римі зіставляє слова, які поза певним текстом не мали б між собою нічого спільного, — писав він. — Це зі-протиставлення породжує несподівані смислові ефекти. Що менше перетинів між семантичними, стилістичними, емоційними полями значень цих слів, то більш несподіваний їхній дотик» [2: 62]. Р. Веллек та О. Воррен запропонували кілька напрямків семантичного дослідження рими: аналіз римових слів за групами лексики, до яких вони належать; аналіз семантичних відношень між словами; аналіз співвідношення значень римових слів зі смыслом рядка, строфи чи поезії в цілому [9: 175]. Римові пари розглядають також у зв'язку з поетичною тематикою твору [10]. «Рима як особливий звуковий по-

втор не може сама по собі слугувати виразником думки, — стверджують автори українського підручника з версифікації. — Однак, співвідносячи слова, що виражають різні поняття, пов'язуючи їх у нашій свідомості звуковою подібністю, рима сприяє вираженню основних думок тих чи інших строф» [6: 130]. Особливу увагу дослідники рими початку ХХІ ст. приділяють проблемі функціонування римових кліше (Р. Лейбов, Т. Степанищева, І. Фрайман та ін.).

Специфіці використання онімів, зумовленій звуковим ладом поетичного твору, присвячена дисертаційна робота Н. В. Усової. Рими з компонентом — власною назвою дослідниця вважає окремим різновидом — онімними римами [8: 111]. І. В. Хлисту́н у дисертації «Власна назва в українській поезії II пол. ХХ ст. (семантико-функціональний аспект)» не розглядає рими з компонентом *Україна*, але зазначає, що в українській поезії «найбільшу частоту має онім *Україна*, особливо вагомий, експресивно і семантично насажений» [11: 42].

Ключовою тезою нашого дослідження є те, що в основі рими лежить лінгво-ментальний механізм римових асоціацій. Деякі асоціації стійкі, унаслідок чого частотність певних римових пар значно вища, ніж інших. Якщо такі асоціації мають національно-специфічний характер, отже, притаманні багатьом поетам і є активними протягом тривалого часу, ідеться про римові кліше. В українській поетичній мові функціонують римові кліше різної генези. Такі, як *очі — ночі, кров — любов*, утворилися в період обмежених римувальних можливостей слова. Кліше *Україна — руїна, Україна — солов'їна* пізнішого походження, вони репрезентують відповідні ідеологеми.

Важливий для носіїв української мови топонім *Україна* породжує низку загальнонаціональних та індивідуальних асоціацій. Зіставляючи за лексичним складом уживані різними поетами рими з компонентом *Україна*, виокремлюємо типові / традиційні та одиничні / оригінальні римопари. На «традиційні для певної епохи», «шаблонні» рими звернув увагу ще В. М. Жирмунський. Він вважав, що зазвичай їх основою стає смисловий зв'язок, у деяких поетичних колах він досить специфічний (*хлеба — неба, Ваал — ідеал, ветер — вечер, сонце — серце*) [1: 93]. У поетичному тексті «шаблонні» рими відіграють важливу стилістичну роль завдяки своїй інтимності, звичності і неяскравості [1: 96]. У мові письменника римові кліше наповнюються смислом, відтворюючи індивідуальні асоціативні зв'язки. Уживання

кліше може бути художньо виправданим, коли автори вдається оновити в ньому римовий зв'язок.

Типовість рим можна розглядати під різними кутами зору: 1) у контексті творчості одного поета; 2) у контексті творчості кількох поетів; 3) у контексті літературної доби; 4) у контексті української поезії взагалі.

Зіставивши римопари з компонентом *Україна*, ужиті в поезії XIX — початку XXI ст. (у текстах Т. Шевченка, П. Куліша, Олександра Олесь, М. Рильського, В. Сосюри і Д. Павличка), можемо з'ясувати, які з них слід вважати кліше і яким чином римові кліше репрезентують римостиль поетів. У таблиці ми подаємо римокомпоненти, що утворюють римопари і римові ланцюги з лексеомою *Україна*, засвідчені в текстах мінімум двох авторів.

Римо-компоненти	Т. Шевченко	П. Куліш	Олександр Олесь	М. Рильський	В. Сосюра	Д. Павличко
Батьківщина	0	1	0	1	3	0
верховина	0	0	0	2	2	0
вершина	0	1	1	0	1	1
гинути	10	0	0	1	0	0
година	4	19	2	4	13	3
голубиний	0	2	0	0	1	0
господиня	0	1	0	1	0	0
гостина	0	1	0	1	0	0
грузин	0	0	0	1	2	0
дитина	9	6	1	3	3	4
дівчина	0	3	0	0	2	0
долина	3	1	1	1	5	0
домовина	5	6	0	0	1	2
дружина (жінка)	1	2	0	0	3	0
єдиний	4	9	2	11	8	3
загин	0	2	2	1	11	1
загинути	7	4	0	1	2	1
згинути	1	1	1	1	0	1
змійний	0	0	0	0	2	3
зміна	0	0	0	0	2	2
зустрінути	0	0	0	0	1	3
калина	1	0	0	1	4	2
камінний	0	0	0	0	1	1

Римо-компоненти	Т. Шевченко	П. Куліш	Олександр Олесь	М. Рильський	В. Сосюра	Д. Павличко
картина	0	2	0	1	0	0
кинути	1	2	1	0	0	1
коліно	0	0	9	0	1	13
линуги	1	1	0	1	36	0
людина	0	5	0	2	1	1
машина	0	0	1	0	3	1
невпинно	0	0	0	1	6	0
нині	0	0	1	0	0	1
орлиний	0	0	0	2	10	0
орлино	0	0	0	2	2	0
перлина	0	0	0	1	3	0
пінгвін	0	0	1	0	0	1
піна	0	0	0	2	0	2
покинути	2	1	0	0	0	1
полинуги	1	1	0	1	4	1
половина	1	2	0	0	0	0
пустиня	1	5	0	0	0	0
родина	0	5	0	2	0	1
рубін	0	0	1	0	1	2
руїна	1	8	8	2	4	4
Руїна	0	0	2	0	0	2
святиня	0	3	0	1	0	2
син	10	9	0	3	5	4
синій	0	0	2	2	5	0
скриня	0	2	0	0	0	1
соколиний	0	0	0	1	3	0
солов'їний	0	1	0	3	14	4
солов'їно	0	0	0	1	0	2
спина	0	1	0	0	1	2
спочинути	2	0	1	0	0	0
стіна	0	0	5	0	0	2
тінь	0	0	2	0	0	2
турбіна	0	0	0	0	1	1
фін	0	0	0	1	0	1
хатина	3	4	0	0	1	0
хвилина	0	3	0	2	5	0
хуртовина	0	1	1	1	0	0
чужина	10	6	0	0	0	0

Усі поети, римостили яких ми аналізуємо, використовують римокомпоненти *година, дитина, долина, єдиний, руїна* в парі з лексемою *Україна*. У Т. Шевченка пара *Україна — дитина* типова для його римостилю. Назва рідного краю в Шевченкових творах досить часто викликає римові асоціації з родинною лексикою: *Привітай же, моя ненько! / Моя Україно! / Моїх діток нерозумних, / Як свою дитину; «Чого, батьки, сумуєте?» / «Невесело, сину! / Дніпро на нас розсердився, / Плаче Україна...»;* *І не пом'яне батько з сином, / Не скаже синові: — Молись, / Молися, сину, за Вкраїну / Його замучили колись; Стоїть одним-одна хатина... / З хатини видно Україну; Люблю, як щиру, вірну дружину, / Як безталанну свою Вкраїну.*

Типова для Т. Шевченка римопара *Україна — домовина*; ця рима характерна і для П. Куліша; Олександр Олесь і М. Рильський її не вживають, а в текстах В. Сосюри і Д. Павличка вона трапляється лише кілька разів. У ній реалізована актуальна для XIX ст. ідеологема загиблої козацької України: *Церкву-домовину / Нема кому полагодить!! / На тій Україні* (Т. Шевченко), — а також естетизація смерті, притаманна літературі романтизму: *Лягай, мати, спочивати / В темну домовину: / Не вернеться безталанна / Дочка на Вкраїну* (П. Куліш).

Схожу ідеологему зруйнованої України вербалізує римове кліше *Україна — руїна*; поети в різні епохи інтерпретують її по-своєму. Т. Шевченко — як руйнування Запорозької Січі та Козацької Держави: *А я, юродивий, на твоїх руїнах / Марно сльози трачу; заснула Вкраїна*. П. Куліш, суперечливий у своїх поглядах, у певні періоди життя вважав козацтво руйнівною для України силою і бачив силу України в єдності земель стародавньої Русі: *Я вірую, сі предківські руїни / Колись, мов з пепла фенікс, процвітуть / І чад спустошеної України / В єдиність із Москвою приведуть*. Олександр Олесь був вражений жорстокістю революційних подій 1905 — 1907 рр. і їхніми наслідками: *Тихо, тихо... скрізь руїни, / Мовчазливий плач кісток, — / На могилу України / Хоч би кинув хто квіток*. У поезії М. Рильського та В. Сосюри репрезентована радянська ідеологема дореволюційної України-руїни та руїни, яку спричинила Друга світова війна: *То там, то там спажне жарина / І панську руку опече, — / Та вік, як рік, у тьму тече, / І Україна — як руїна* (М. Рильський); *Це ти, Україно, воскресла з руїни, / повернена радість моя!* (В. Сосюра). У творах Д. Павличка римове кліше *Україна — руїна* корелює з його державотворчими поглядами: *Пожди, моє серце, по-*

жди, / Допоки не встане руїна, / Допоки кайданів сліди / Не скине з душі Україна!

Рима *Україна* — *чужина* стала кліше в XIX ст., її виникнення зумовила акцентуаційна норма *чужИна*. Відповідну римопару засвідчують тексти Т. Шевченка і П. Куліша. Олександр Олесь, М. Рильський, В. Сосюра і Д. Павличко її не використовують. Для римостилю Т. Шевченка ця пара типова, адже римове протиставлення України і чужини підсилили особисті переживання поета, відірваного від Вітчизни.

Очевидно, що в загальному виявляється індивідуальне. Так, на тлі відносно рівномірного поширення в поезії таких римопар, як *лину* — *на Україну* (Т. Шевченко), *лину* — *Україну* (П. Куліш), *Вкраїни* — *лине* (М. Рильський), ми спостерігаємо надзвичайно високий показник їх уживання в текстах В. Сосюри (36 випадків), що стає ознакою його римостилю: *лине* — *Україна* (5 пар), *лине* — (з) *України* (11 пар), *лине* — *Вкраїни* (1 пара), *лине* — *Україні* (1 пара), *лине* — (за, на) *Україну* (5 пар), *лине* — (про) *Вкраїну* (2 пари), *лине* — *Україно* (1 пара), *Україна* — *лине* (2 пари), ланцюги *година* — *Україно* — *орлина* — *лине* — *гине* — *єдина*, *лине* — *солов'їна* — *Україно*, *лине* — *Тичини* — *орлино* — *Україно* — *дружині* — *на Україні* — *однині*, *лине* — *Україна* — *полине* — *Вкраїна*, *лине* — *України* — *єдина*, *орлина* — *Україно* — *Україна* — *щогодини* — *Україна* — *жоржини* — *Україно* — *Україна* — *єдина* — *Україно* — *Україна* — *лине* — *Україна* — *Україна*, *соколина* — *Україна* — *солов'їна* — *Україна* — *лине* — *Україна*, *Україна* — *лине* — *турбіни*.

З компонентом *коліно* поети нечасто римують лексему *Україна*, однак у поетичних текстах Олександра Олеся і Д. Павличка кількість уживань пари *Україна* — *коліно* досить висока, що пояснюється світобаченням поетів. Через римопару *Україна* — *коліно* Олександр Олесь передає широкий спектр смислів та емоцій: трагізм переживань післяреволюційного наступу на українство (*І тихо в траурах схилиться на коліна: / Вона в труні лежить, прекрасна Україна*), відчуття провини і покаяння (*Схиляю голову, становлюсь на коліна... / Простить мене, брати мої... / Нехай простить мене і мати Україна, / О, не забув, не зрадив я її*), благоговіння перед рідним краєм і віру в його воскресіння (*Христос воскрес! Воскресла Україна! / О краю мій! Схиляюсь на коліна*).

Д. Павличко пару *Україна* — *коліно* наповнює іншими, новими смислами: повернення українців до Бога (*Господь стає тут на колі-*

на, / Молитися безвірних вчить, / І власну совість Україна / Тут слушає, сама ж мовчить), відмова від рабської покірності (*Не похилилось, не стану на коліна, / допоки наша мати Україна / не вийде знов з-під смертної плити*). Поет використовує римопару *Україна — коліно* для підкресленої звукової гри за відсутності семантичного зв'язку між римокомпонентами (*Отож тепер про тебе донесе / Донощик, що ти був у медресе, / Ставав, як мусульманин, на коліна, / Дівчат щипав (тут рима Україна / Годилася б!), та це іще не все*).

Прикметними ознаками римостилю будь-якого поета стають оригінальні рими. Слід ураховувати, що особливості авторського рима-рю помітні лише на тлі широкого літературного контексту — і такий матеріал може дати словник римового гнізда [5]. За ступенем оригінальності розрізняємо відносно оригінальні та абсолютно оригінальні рими. Визначення рими як абсолютно оригінальної є об'єктивним і обґрунтованим протягом певного часу, доки таку риму не почнуть використовувати інші поети. За умови високого ступеня авторизації (індивідуалізації / авторської маркованості) рими вона може залишатися абсолютно оригінальною тривалий час. Так, лексеми *Україна* і *пінгвін* утворюють, безперечно, оригінальну риму, оскільки римовий зв'язок між ними досить слабкий. Наш словник фіксує тільки 2 відповідні римопари. Ужита Олександром Олесем, ця рима була абсолютно оригінальною в українській літературі протягом майже століття, до того часу, поки її вжив Д. Павличко, після чого вона стала відносно оригінальною. Асоціативний зв'язок між лексемами *Україна* і *пінгвін* встановлюється на основі актуалізації різних ознак денотата, позначеного словом *пінгвін*: для Олександра Олеся актуальною виявляється відсутність уміння літати (*Чому не кинули їм крил, / Орли крилаті України? / Хоча б спитали у могил / Живі недобитки-пінгвіни*), для Д. Павличка — чорний колір (*Ці жінки, що стоять на снігу / В чорнім одязі, наче пінгвіни, / Ждуть і вірять, що скоро до них / Заговорить Мойсей України*). Різницю між підтипами оригінальної рими можна встановити тільки шляхом ретельного дослідження поетичних текстів, для читачів рима *Україна — пінгвіна* є просто оригінальною.

Аналізуючи поетичні тексти Т. Шевченка, П. Куліша, Олександра Олеся, М. Рильського, В. Сосюри і Д. Павличка, ми виявили низку відносно оригінальних та абсолютно оригінальних рим. Наприклад, у Т. Шевченка відносно оригінальні рими *на Україну — сиротину* (у

І. Франка *Україна — хуртовина — сиротина*); у П. Куліша — *по Волині — по Вкраїні* (у В. Осадчого з *Волині — по Україні*), *героїні — на Україні* (у П. Тичини *при хатині — по Україні — на шкапині — по Батьківщині — в родині — героїні*); у Олександра Олеся — *на Вкраїні — віднині* (у О. Гордона *Україна — віднині*); у Д. Павличка — *піаніно — Україно* (у О. Коса *до піаніно — Україно*).

Абсолютно оригінальні рими Т. Шевченка: *Вкраїно — неповинний, про Україну — під тином, з Чигирина — по Україні, Україну — Ярину*; П. Куліша: *для України — доктрини, дрючину — на спину — Вкраїну, на Вкраїні — займанщини, Україна — до Любліна*; Олександра Олеся: *Вкраїну — дисципліну*; М. Рильського: *гостинний — Вкраїни, Мокрину — на Україну, Україна — Северина*; В Сосюри: *Україна — жоржини, малини — України, сніжини — України, України — хлопчина*; Д. Павличка: *взаміну — кремінну — в Україну, іскрина — Україна — нетлінна, Україно — кампесіно, до ріні — в Україні, яскині — Україні та ін.*

Оригінальність рими певною мірою втрачається, якщо пара стає типовою для римостилію поета; так, П. Куліш не раз звертався до римопари *Україна — пучина*; Олександр Олесь — до пари *Україні — Муссоліні* (*Муссоліні — Україні*), Д. Павличко — з *арлекіна — Україна* (*арлекіни — піни — України*).

Важливу роль у формуванні римостилію відіграють стійкі асоціації між топонімом *Україна* і певними лексемами, а також їх дериватами, наприклад: *Україна і тлін, марнотлінний, нетлінний; Україна і коліно, наколінний; Україна і руїна, напіверуїна* (Д. Павличко).

Збагачення римостилію відбувається також шляхом розширення римового гнізда з опорною лексемою *Україна* завдяки зміні фонемного складу топоніма (у Т. Шевченка *глянуть — на Україну*), а також його морфемним (у Олександра Олеся *у родиноньку — на Вкраїноньку*) і граматичним трансформаціям (у Д. Павличка з *Україн — з колін — дзвін*).

Висновки. Римостиль поета формується відповідно до його картини світу, зазнаючи впливу естетики літературної доби, панівних ідеологем та мовних норм епохи. Римостиль характеризують як абсолютно і відносно оригінальні рими, так і типові для поета римопари й римові кліше. Розширення авторського римового гнізда з опорною лексемою *Україна* відбувається завдяки використанню власних назв, етнізмів, діалектизмів, книжної лексики, варваризмів тощо, а також фонемних, морфемних і граматичних трансформацій топоніма *Україна*.

Аналізуючи римостиль українських поетів ХІХ — початку ХХІ ст., можна простежити зміну канонів сполучуваності римокомпонентів, що свідчить про динамічні процеси, які відбуваються в римовому гнізді з опорною лексею *Україна*. **Перспективою подальшого дослідження** може бути вивчення динаміки самого римового гнізда.

Список використаної літератури

1. Жирмунский В. М. Рифма, ее история и теория / В. М. Жирмунский. — Петербург : Academia, 1923. — 339 с.
2. Лотман Ю. М. Анализ поэтического текста: структура стиха : пособие [для студентов] / Ю. М. Лотман. — Л. : Просвещение, 1972. — 268 с.
3. Лотман Ю. М. Структура художественного текста / Ю. М. Лотман // Об искусстве : [статьи, заметки, выступления (1962–1993)] / Ю. М. Лотман ; сост. Р. Г. Григорьев, М. Ю. Лотман. — СПб. : Искусство–СПБ, 1998. — С. 14–285. — ISBN 5–210–01523–8.
4. Мовчун Л. В. Римостиль А. Малишка / Л. В. Мовчун // Культура слова. — К. : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2013. — Вип. 78. — С. 44–50.
5. Мовчун Л. В. Лексикографування римових гнізд: традиції та інновації / Л. В. Мовчун // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна» : збірник наукових праць. — Острог : Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2015. — Вип. 54. — С. 129–132.
6. Семенюк Г. Ф. Версифікація: теорія і практика віршування : підручник / Г. Ф. Семенюк, А. Б. Гуляк, О. Є. Бондарєва. — 2-ге вид. — К. : ВПЦ «Київський університет», 2008. — 303 с. — ISBN 978–966–439–082–5.
7. Сютя Г. М. Літературна норма vs норма поетична / Г. М. Сютя // Культура слова. — К. : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2011. — Вип. 74. — С. 51–59.
8. Усова Н. В. Фонетические средства выразительности онимов в звуковом строе поэтического произведения : дис. ... канд. филол. наук : спец. 10.02.15 «Общее языкознание» / Нина Васильевна Усова ; Донецкий нап. ун-т. — Донецк, 2006. — 210 с.
9. Уэллек Р. Теория литературы / Р. Уэллек, О. Уоррен ; вступ. ст. А. А. Аникста ; коммент. Б. А. Гиленсона ; перевод с англ. А. Зверева, В. Харитоновна, И. Ильина. — М. : Прогресс, 1978. — 325 с.
10. Фрайман И. О возможности соотнесения рифмы и поэтической тематики (на материале лирики XVIII — первой половины XIX века) / И. Фрайман // Внутренние и внешние границы филологического знания : материалы летней школы молодого филолога. Приморье, 1–4 июля 2000 г. — Калининград : Изд-во КГУ, 2001. — С. 49–56.

11. Хлистун І. В. Власна назва в українській поезії II пол. XX ст. (семантико-функціональний аспект) : дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / Ірина Валентинівна Хлистун ; Уман. держ. пед. ун-т ім. П. Тичини. — Умань, 2006. — 236 с.
12. Hanson K. Rhyme / K. Hanson // Encyclopedia of Language and Linguistics / ed. in Chief K. Brown. — Second edition. — Oxford : Elsevier Ltd, 2006. — Vol. 10. — P. 605–616. — ISBN 0–08–044299–4.

Мовчун Л. В.

кандидат філологічних наук,
докторант Інституту українського мовознавства НАНУ
e-mail: lmovchun@bigmir.net

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ТОПОНИМА «УКРАИНА» КАК ПРОЯВЛЕНИЕ РИФМОСТИЛИЯ УКРАИНСКИХ ПОЭТОВ

Резюме

Статья посвящена изучению рифмостилия украинских поэтов XIX — начала XXI в. на материале рифменных пар и цепей с компонентом «Україна». Рассмотрены типичные рифмопары и рифменные клише, относительно и абсолютно оригинальные рифмы. Проанализированы факторы обогащения рифменного гнезда лексики «Україна».

Ключевые слова: рифма, рифмостиль, рифменная пара, рифменное клише, оригинальная рифма, топоним.

Movchun L.

PhD, Doctorate Student
The NAS Institute of the Ukrainian Language
e-mail: lmovchun@bigmir.net

TOPONYM «УКРАЇНА» USAGE AS A MANIFESTATION OF UKRAINIAN POETS' RHYME STYLE

Abstract

The article deals with the study of Ukrainian poets' rhyme style, in particular rhyme pairs and chains with the component «Україна». The material based on the texts of the XIXth — early XXIth. The aim of the investigation is to elucidate the lexical characteristics of the poets' rhyme style. To achieve this, we compared rhyme pairs and chains with the component «Україна» at the texts written by number of poets and ascertained the balance of common and individual elements of their rhyming dictionary. The object of study is the individual style of the Ukrainian poets; the subject is rhyme pairs and chains with the component «Україна».

The poets' rhyme style forms respectively to their world view, aesthetic paradigm, dominant ideologems and language norms of the epoch. The rhyme style depends on absolutely / comparatively original rhymes and typical rhyme pairs / rhyme cliché as well. Authors' rhyme nest with the main lexeme «Україна» enlargement results from the usage of proper nouns, ethnonyms, dialectal words, literary words, barbarisms etc.

Key words: *rhyme, rhyme style, rhyme pair, rhyme cliché, original rhyme, топ-опут.*

Надійшла до редакції 13.05.2015

УДК 801.561.3:811.111'23'367

И. Б. Морозова

*доктор филологических наук, профессор,
профессор кафедры грамматики английского языка,
Одесский национальный университет им. И. И. Мечникова
e-mail: morpo@ukr.net*

НАЗОВИ ЖЕ МЕНЯ ПО ИМЕНИ: АНТРОПОНИМЫ, ПРЯМОЕ ОБРАЩЕНИЕ И ГЕШТАЛЬТ-АНАЛИЗ

В представленной статье рассматривается проблема функционирования антропонимов в грамматической функции прямого обращения в английском языке. Новизна работы заключается в освещении изучаемого явления сквозь призму гештальт-теории. В фокусе исследования находится коммуникативная роль английских антропонимов в оригинальном диалоге современного англоязычного романа. Актуальность проделанного исследования мотивируется возрастающим интересом к изучению прямого обращения как инструмента возможной ментальной суггестии, а также вытекает из общей ориентации современных лингвистических исследований на раскрытие глубинных связей между ментальными структурами человеческого сознания и их объективацией в языке и речи. Целью исследования является определение грамматического статуса антропонимов, употребляемых виртуальными коммуникантами в процессе их речевого взаимодействия для номинации друг друга, а также установления векторного смещения гештальт-центра прямого обращения в различных проекциях рассмотрения. Автор показывает, что в процессе социального взаимодействия коммуниканты становятся компонентами определенной антропоцентрической деятельности, и делает